

BOOKA.

Knjiga **177**

ZA IZDAVAČA

Ivan Bevc

Nika Strugar Bevc

© za srpsko izdanje

BOOKA

11000 Beograd, Cara Dušana 68

office@booka.in

www.booka.rs

IZVRŠNA UREDNICA

Sanja Bogičević

PRELOM

Bodin Jovanović

DIZAJN KORICA

Jelena Šušnjar

ŠTAMPA

DMD štamparija

Beograd, 2022.

MILJENKO JERGOVIĆ
DVORI OD ORAHA

© Miljenko Jergović i Fraktura, 2018.

Sva prava zadržana.

Nijedan deo ove knjige ne može se koristiti
niti reprodukovati u bilo kom obliku bez pismene
saglasnosti izdavača.

MILJENKO JERGOVIĆ
DVORI OD ORAHA

XV

Gospođo Marija, kćer sam, nisam čudovište! Brinula sam se za nju trideset godina, i život mi je u tome prošao i nikome se nisam žalila. Nisam bježala, kao što djeca pobjegnu od roditelja. Na drugi kraj svijeta pobjegnu. I nije čudo da pobjegnu. Svakakvih nas ima. Nisam bila takva i sad imam pravo nešto reći. Cijeloga jutra išla sam od sobe do sobe, slali su me s prvoga na četvrti kat, pa nazad. Ne znam zašto to čine. Da li bi tako bilo i da sam došla prijaviti ubojstvo? Nisam čudovište, gospođo Marija, vjerujte mi, ali laknulo mi je, vjerujte. Kao da se preda mnom otvorio svijet. I pred djecom isto tako. Možete li zamisliti kako je to kad gledate rođenu majku dok se pretvara u neman, u nakazu, u... ne znam kako bih to uopće nazvala? Bila je majka, dobra ili loša, nije važno, ne znam ni kakva sam ja svojoj djeci, pa zašto njoj da sudim. Ali sam je voljela! Mogu to reći i dobro znam što govorim. Ali od prije tri mjeseca to više nije bila ona. Vrag se uselio u nju! A ja ne vjerujem u vragove, uroke, duhove pa da mislite kako umišljam. Ali mi smo se noću zaključavali u spavaću sobu, jer samo tako se u toj kući smjelo zaspati. Ja i moje dvoje djece. Ujutro bih čistila ono što je porazbijala, čistila njezina..., njezin izmet po kući, bilo ga je na svakom koraku, po zidovima, po stropovima, užas, ne možete vjerovati koliko toga iz života stvora

može izaći van. U mjesec dana bila je opoganjena i razbijena svaka stvar u kući. Veliki hrastov ormar, star sto godina, težak sigurno pola tone, iscijepala je u jednoj noći sjekirrom. A sjekira ona velika, muškarac ju ne podigne samo tako! Eto, to vam je, gospođo Marija, bila ta starica od devedeset sedam godina o kojoj jučer i danas pišu sve novine. Razumijem ja to, za njih je ona draga bakica, nonica sa Straduna, svatko je imao po jednu takvu. Dirljiva slika, kao pomor tuljana ili psi u šinteraju. Svi bi sada rastrgali tog mladića i rastrgat će ga na kraju! S njime je gotovo, nikada više neće biti liječnik, a tko zna kakav će izaći iz zatvora. Osudit će ga, znam dobro. Ali zašto ga niste sklonili? Ubit će ga ljudi! Zašto ga ne stavite u pritvor? Zar čekate da stvarno dođu po njega i linčuju ga kao na Divljem zapadu? Tako bi cijela stvar bila riješena. Bez muke i suda i vašega miješanja u jednu tragediju. Tako je, gospođo Marija, ovo je tragedija! Ali ne jedne devedesetsedmogodišnje starice, nego tog mladića, koji nas je spasio. Mene i moju djecu! Mogla bih šutjeti, jer je moja nesreća došla kraju, ali neću taman da završim kao i on. Ako nekoga treba rastrgati, imate nas, mi smo već navikli. Nama se ne može dogoditi ništa što nam se već nije dogodilo. Nije smrt najstrašnija, gospođo Marija! Gore je ono što čovjek preživi. Ni sramota nije najstrašnija. Ima puno gorih stvari i ne daj bože da to osjetite na svojoj koži. Ni vi, ni iko vaš! Ja neću moći živjeti s tim da je taj mladić stradao zbog nje. Ne želim, pa da stotinu puta mislite da sam čudovište, a ne nečije dijete! Ali to, to, to, ne znam kako da to nazovem, to nije bila moja majka! Kada bih pomislila da jest, istog bih trena skočila kroz ovaj prozor, između rešetki bih se provukla, ali ne bih podnijela da me je nešto takvo donijelo na svijet. Misлите da sam luda? Da, da, sigurno misлите da sam luda, da sam u šoku, da ovo što govorim nije istina i da će se sutra sve promijeniti, nakon što netko porazgovara sa mnom, uvjeri me, objasni mi, pošalje me psihijatru, našopa me kao gusku sedativima. Ali varate se! Ne znate koliko se varate i koliko sam puta u zadnja tri mjeseca poželjela spasiti svoju djecu i

sebe, ali nisam imala hrabrosti, nisam znala kako to da učinim, a danas mi je žao, nikad si neću oprostiti, jer sam ja kriva što se tom mladiću sad raspada život. Tako je, ubila bih i ne bi mi ruka zadržala, samo da sam znala...

Gledala je ženu koja ne prestaje vikati i nije joj bilo jasno kako je završila u njezinoj kancelariji, tko ju je poslao i s kakvom namjerom. Marija Kablar bila je samo policijski arhivar i ostalo joj je tri mjeseca do mirovine. Već dvije i pol godine, otkako je dokumentacija kompjuterizirana, sjedila je u sobi 407, ništa ne radeći i čekajući da joj istekne vrijeme. Pila bi kavu, okretala minijturni pješčani sat, od osam do četiri okrenula bi ga tačno sedamsto dvanaest puta; brojila je u više navrata i uvijek bi bilo sedamsto dvanaest. Rijetko je čitala novine ili uključivala mali japanski tranzistor, tako da bi se moglo reći da osim kave i pješčanoga sata njezin radni dan nije imao drugih sadržaja. U dvije i pol godine na vrata kancelarije pokucali su desetak puta, uvijek greškom, osim jednom kada su došli provjeriti protupožarne aparate. U početku je strahovala od otkaza, a onda se smirila, shvativši da su je svi zaboravili i teško će je, među dvjestotinjak zaposlenih, pronaći prije dana kada će s navršenih šezdeset pet otići u kadrovsku službu i objaviti da ide u mirovinu. Tako to ide, ako se sama ne sjeti, oni neće, nego bi je pustili da tu ostane još dvadeset godina. Nakon što se prije šest godina rastala od muža, otišao je s trideset godina mlađom curom, i nakon što su poumirali ili iz grada otišli svi prijatelji i oni s kojima se mogla naći u Gradskoj kavani, Marija Kablar čekala je još samo penziju, pa da se vrati u Glamoč, iz kojega je otišla prije pola stoljeća, ali gdje je još uvijek, tako je zamišljala, mir njezina života. Dolazak nepoznate ju je uznemirio; strahovala je da ona tu nije slučajno, jer joj se odmah obratila po imenu; dobro, to ime piše na vratima, ali ispod

piše i viši arhivar, tako da je malo vjerojatno da se radi o zabuni. Prije će biti da se netko sjetio i odlučio joj smjestiti, makar da je podsjeti kako tu sjedi, ne radi ništa i prima plaću. I to baš kad joj je ostalo još samo tri mjeseca do kraja.

Mislim da ste pogriješili, ja se ne bavim policijskim poslovima, oprezno progovori, gledajući uplakanu ženu preko naočala. To je uvijek činila kada je htjela izgledati ozbiljnije i sigurnije u sebe.

Nisam pogriješila. Sve vrijeme to pokušavam reći, ali me nitko ne želi saslušati. Stvarno nisam pogriješila. Pokušavam spasiti čovjeka koji nije kriv. A to nije greška. Nije grijeh. Recite, zar je i to postalo grijeh?, navaljivala je gošća. Doimala se prilično iskrenom, ali istovremeno nepodnošljivo teatralnom. Ili je luda ili očarana time što se našla u policijskoj zgradi.

Gospođo, ja sam samo arhivarka. Ništa drugo. Zaista... A gdje vam je arhiv? Pokažite mi onda arhiv!... Jeste li pročitali što piše na vratima?... Nisam, zašto bih čitala?, slagala je žena, a Mariju Kablar počeo hvatati panika. Znači, netko ju je poslao. To je sigurno.

Pogriješio je onaj tko vas je poslao k meni. Vjerujte!... Oprostite, a vjerujete li vi u Boga?... Tko ste vi da me to pitate?, ljutnu se. Još će joj i ateizam natovariti na vrat. Nije shvaćala zašto. Tri mjeseca pred mirovinu ne mogu joj ništa ni po ljudskim, ni po državnim zakonima. Što ih brigada ide li u crkvu, kad dobro znaju da ne ide.

Nitko sam, eto tko. I ne vjerujem u Boga, ali vjerujem da se čovjeku sve u životu vrati, svako zlo... Dobro, i što onda?... Zašto mi ne želite pomoći? Sjedila je stiskajući u krilu minijaturnu lakiranu torbicu, kakve se nose na pogreb i u kazalište. Taj detalj Mariju malo rastuži. Gumene čizme na nogama starca koji čeka u redu na banci, majica University of Los Angeles na tijelu Cigančića koji prosi pred crkvom, kravata na umirućem

bolesniku, puknuta nit na čarapi bivše britanske premijerke, crna lakirana torbica u rukama žene koja je došla na policiju: pojedinosti koje bi je uvijek više dirnule od prizora stvarne nesreće.

Pomogla bih vam, ali to naprosto nije moj posao... Nije ničiji. Strašno je da je pomoć čovjeku postala posao... Ali ja vam, gospođo, ne mogu pomoći. To naprosto nije u mojoj moći... Diana se zovem. Vjerojatno znate iz novina... Žao mi je, ali stvarno rijetko čitam novine... Morali ste čuti na ulici. O tome priča cijeli grad. Mengele iz naše bolnice usmrtio je devedesetsedmogodišnju staricu. Tako piše... Vjerujte mi da ne znam. Nisam čula. Trudim se što manje čuti. A to je vaša majka? Žao mi je, gospođo... Diana, niste zapamtili? Nije vam žao. Da vam je žao, saslušali biste me... Pa zar nisam? Govorili ste, a ja sam slušala... I jeste li nešto razumjeli?... Nisam... Eto vidite, niste. Samo čekate da izađem van. Trpite me jer ste pristojni i nećete me izbaciti, kao što su me drugi izbacili... Stvarno mi je žao. Sigurna sam da to nije u redu. Svakoga bi trebalo saslušati... Tek tako to kažete. Jer vam dobro zvuči.

Marija je zbilja vjerovala da bi u policiji trebao biti netko čiji je posao samo da sluša ljude. Tada bi bilo manje umorstava iz očaja ili osvete. Recimo, neki psihijatar ili svećenik, čiji bi posao bio da ljude smiruje i uvjerava ih da će sve jednom biti bolje.

Tko je taj mladić?, upita Marija. Koji mladić?... Taj o kojem ste govorili. Mladić koji nije kriv... Doktor Ares Vlahović, odgovori Diana, kao da bi joj to ime trebalo nešto značiti. Marija automatski klimnu glavom, kao da joj nešto i znači. A što vam je on?... Ništa, što bi mi bio! Diana se uzбудila, sluteći nekakvu aluziju; još uvijek nisu počela ogovaranja među susjedima, a sigurno hoće, znala je da hoće i znala je da će prva stvar biti da je spavala s mladim doktorom i zato sad prodaje rođenu mater, samo da bi ga spasila.

Zašto ste takvi, zašto odmah na to pomišljate?... Ništa nisam pomislila. Samo pitam... Vjerujete li da se rođena majka može pretvoriti u čudovište, u nekoga koga uopće ne poznajete?... Ne znam. Pretpostavljam da može. Svašta se sa čovjekom dogodi kad ostari... Pa zašto me onda pitate za njega?... Vi mislite da... Ne, nego ja znam što ste vi pomislili... Nisam, ispričavam se najiskrenije, ali nisam. Neugodno mi je, evo zacrvenila sam se, zbilja tako nešto nisam pomislila.

Gledala ju je i mislila: je li ta žena luda ili je ona stvarno rekla nešto što nije trebala ili što nije htjela. Nikad joj ne bi palo na pamet činiti takve aluzije. Shvatila je da Dianu više ne može samo tako skinuti s vrata. Izađe li Diana sada iz sobe, Marija će otići u penziju, vratiti se u Glamoč, provoditi dane negdje gdje bi trebao biti raj, ali neće je prestati mučiti to da je možda uvrijedila i odbila ženu koja joj je u kancelariju ušla sa stvarnim problemom. I to prvu takvu u trideset godina rada u policiji. Kada se tek zaposlila u arhivi i dobila službenu iskaznicu i pištolj, takva su vremena bila da se pištolja našlo i za arhivare, očekivala je da će sve biti kao u filmovima. Inspektori će joj dolaziti s neriješenim slučajevima od prije dvadeset godina, ona će noću prekopavati po registratorima, u naizgled nevažnim spisima pronalaziti ključ ubojstva i živjeti uzbudljivim životom punim pravde. Nikad se nije dogodilo ništa slično. Rad na policiji nije se razlikovao od rada u komunalnom preduzeću; pospremala je papire koje više nitko nikada nije tražio, a nakon samo šest mjeseci oduzeli su joj i pištolj. Valjda su počele godine štednje. Nije žudjela za životom iz filmova, nije vjerovala da ga zaslužuje, samo je nakratko pomislila da bi joj se mogao zbiti. Kasnije je bila sebi smiješna. Ipak je tada imala trideset pet godina i nije bila balavica, pa da se zanosi takvim stvarima.

A kakva je bila prije nego što je ostarila?, pitala je Dianu ne bi li popravila stvar. Više ne znam. U svakom slučaju bila je normalna... Oporavit ćete se vi. Osjeća se da imate snage... To samo onako govorite. Ne poznajete me... Ne, ali osjeti se kad je žena spremna na borbu... Vjerujete u takve stvari?... Moram vjerovati. Drukčije ne bih mogla... Mislite, ne biste mogli raditi na policiji? Marija se nasmija i tek tada Diana primijeti godine na njezinom licu. Povjerovala je da ta žena ipak ni o čemu ne odlučuje. Zato je vjerojatno nije ni otjerala.

Ne, nisam na to mislila. Nego onako, u životu. Hoćete li da nam naručim kave? To je, istina, najviše što mogu učiniti... Dobro, i to je neki početak, rekla je Diana i objesila torbicu na naslon stolice. Znak povjerenja koji nije ostao neprimijećen.

Sad mi je malo lakše, rekla je Diana nakon što je dječak u crno-bijeloj konobarskoj odori donio kave. Pogledala ga je: crnokos i bubuljičav, s tankim crnim dlačicama ispod nosa. Prvi razred ugostiteljske, Marija će nakon što je izašao, u policiju ih šalju na praksu. Lakše je tako nego plaćati profesionalca... Rekli ste to baš kao da radite na policiji. Nitko ne bi tako rekao: profesionalca, nasmijala se. Drago mi je da vam je bolje... Ali i dalje mislite da sam luda?... Iskreno ću vam reći: ne mislim ništa. Samo znam da vam nije lako. Nije nikome tko uđe u ovu zgradu. Naravno, ako nije došao zamijeniti vozačku... Jako mi je stalo da mi povjerujete. Da mi bilo tko povjeruje... Vjerujem vam. Svaku riječ. Zašto biste lagali staroj arhivarki? To se još nije dogodilo. A ni neće. Još tri mjeseca i odoh ja u mirovinu... Starosnu? Nije moguće, lagala je Diana, pa ne izgledate kao da vam je toliko godina... I više nikada neću ući u ovu zgradu. Pogledajte onaj zid. Tu su nekad stajali dosjei s nerazriješenim seksualnim deliktima. Od stropa do poda, cijeli zid prepun silovanja. Prije mene tu je radio neki Trebinjac, dali su mu otkaz jer je čitao te užase i zatekli su ga kako masturbira. Možete li zamisliti? Samozadovoljava se nad silovanjem petnaestogodišnje

djevojčice! Mislim da su me i smjestili tu zato što sam žensko, pa valjda neću doći u iskušenje. Eto, to vam je priča o policiji i mom radu u policiji... A gdje su sad ti dosjei?... Pretpostavljam da je većina uništena zbog zastare. Tko bi čuvao dokumentaciju o silovanjima od prije trideset i više godina. Arhiva je nedavno većim dijelom kompjuterizirana. Od tada samo sjedim i ništa ne radim... Znači, ništa se od svega više ne zna. Prošao voz, kao da se nikada nije ni dogodilo... Tako je. Otprilike... Nije pošteno. Ipak je netko to uradio. Mislim silovao. I neke žene su nastradale. To ostane za cijeli život... Većina ih nije živa... Ipak nije pravedno... Slažem se, ali sad je gotovo.

Marija je pomislila da je i ta žena možda silovana. Nikad ne znaš kada ćeš reći nešto što ne treba. Zato je bolje uvijek paziti, o čemu god da se radi, paziti da o ružnim i tužnim stvarima govoriš što opreznije. Eto, vjerojatno nije ni trebala reći što se u tim dosjeima nalazilo, jer možda i ona...

Taj liječnik bit će optužen da je ubio moju majku, reče Diana, i šta bih ja sada trebala učiniti? Niti ju je ubio, niti je to više bila ona. Mariji nije bilo drago da se stvari ponovo vraćaju na početak. Željela je da se Diana smiri, ali ne i da na nju prebaci i pretovari nešto od čega, to je jasno, može biti samo štete i neke zajedničke sramote. Slutila je to kao opasnost koja nailazi i kojoj može izbjeći samo ako Diana odustane od toga što je namjerila.

Najbolje bi bilo da sačekate suđenje, rekla je, policija ne odustaje lako. Kad zagrizu, oni teško puštaju. Moj savjet vam je da čekate i nikome ništa ne govorite. Znaate, mali je ovo grad... Šta time želite reći?, namršti se i uspravi. To da ružne priče lako krenu. Ljudi samo čekaju na žrtvu... Ali nisam ja žrtva, nego mladić koji će ni kriv ni dužan završiti u zatvoru, Diana je već mislila bi li se digla i otišla, bez riječi, jer ovo nema smisla. Kada je netko tako bezosjećajan i ne želi shvatiti da se ne radi o svađama

na peškariji i dječjim igrarijama, nego o tome hoće li jedan čovjek, svejedno koji, stradati ni kriv ni dužan i životom platiti za nešto što se moglo i moralo izbjeći, samo da smo bili ljudi.

Ako se priča raširi, pokušala ju je smiriti, tada će sve biti uzalud. Ni sud vam neće vjerovati. Vidjela sam takve situacije hiljadu puta. Lagala je jer nikad nije ni bila na sudu. Svjedočite istinu, a onda druga strana od vas napravi luđakinju. Tužiteljstvo dovede svjedoke, najčešće susjede, koji onda govore da niste normalni i da ste uvijek bili takvi. Niste pozdravljali kada bi ih sreli na stubištu, mučili ste rođenu majku koja je, naravno, bila divna žena i slične stvari. Upozoravam vas, to uvijek završi na isti način, raslo je u Mariji samopouzdanje i za čas je izmislila priču: Jednom se tako dogodilo, davno je od toga, sigurno trideset godina, da je starac, lučki kapetan u mirovini, koji je živio na Lapadu, izgorio u svome stanu. Policija je zaključila da se radi o samoubojstvu, ali njegova kći, kasnije se morala iseliti u Australiju, pričala je po Dubrovniku da joj se otac nije ubio, nego da ga je, zbog nasljedstva, usmrtio rođeni sin, a njezin polubrat. I što mislite kako je to završilo i kome su vjerovali? Nego vi lijepo sačekajte suđenje i tada recite istinu. Možda će ljudi biti šokirani, možda će vam svašta govoriti iza leđa, ali će vam vjerovati...

Tako mislite? Ne znam kako ću živjeti ako za tog mladića nešto ne uradim, rekla je Diana i to je Mariji zvučalo kao zgodna laž nekoga tko cijeloga života prijeti kako će se zbog nečega žrtvovati. Ali kako god bilo, željela je izbjeći da bude upepljana u priču, i to baš sada kad je došla do kraja. Marija Kablar taj kraj nije osjećala kao odlazak u mirovinu, nego kao kraj života ispunjenog nespornostima i prevarama, u kojima se nikada nije uspjela snaći, nego je sve nalikovalo beskrajnom vozačkom tečaju. Instruktori su se izmjenjivali, vikali na nju i gubili živce jer joj tolike godine nisu bile dovoljne da nauči

ono za što su drugima potrebna dva mjeseca. Nije u takvome životu bilo previše muke, ni tuge, jer je prolazio lako, ali bez ikakva cilja i pravog zadovoljstva. Nakon što ju je napustio muž, shvatila je da ga nikada nije voljela, ali ništa nije poduzimala jer svoju ljubav ili njezino odsustvo nije imala s čime uspoređivati. Nekome drugom samoća bi poslije godina braka bila strašna, ali Marija je već drugo jutro nakon njegova odlaska nastavila živjeti svojim životom, kao da je uvijek bila stara usidjelica, s ritualima koji su svi bili nalik onome s pješćanim satom. Osjećala je nelagodu samo od mraka i onoga što se u mraku ne vidi i od toga što nakon njegova odlaska više ni sa kim nije razgovarala dulje od deset minuta. Počela je primjećivati tko je sve umro, nestao i otišao iz grada, pa je tako i odlučila da s prvim mjesecom mirovine napusti to pusto mjesto i vrati se u Glamoč. Cijeli jedan život bio je definitivno potrošen, ali nije za njim žalila. Samo je htjela da ono što dolazi poslije bude onakvo kakvo je bilo prije nego što je postala svjesna da živi. Dianin dolazak je prva ozbiljna prijetnja njezinom spokoju.

Samo budite mirni, rekla je, i nemojte nikome previše vjerovati. Diana se osvrnula za svojom torbicom, *pomogli ste mi, da znate da jeste!* A stvarno je vjerovala u to. Marija je ustala, rukavom zakačila šalicu, tek da se začuje porculanski zveket. *Drago mi je što smo se upoznali,* rekla je i pružila ruku. *Sigurno ćemo se još vidjeti,* odgovorila je Diana tražeći po stolu i ispod njega nešto što je zaboravila. Odlazila je zadovoljna, iako nije postigla ništa od onoga što je namjeravala dolazeći u policiju. Čak nije ni ispričala što se događalo u gradskoj bolnici, a zbog čega bi doktora Vlahovića trebalo osloboditi svake krivnje i prekinuti hajku koja traje po novinama i gradskim trgovima. Bila je zadovoljna što se izborila da je pola sata netko sluša, svejedno što govorila, jer je to za nju mogao biti novi početak,

nakon čega može pozaboravljati prošle mjesece, vrijeme koje se u jednom trenutku činilo konačnom i potpunom propašću, kada se prestajala sjećati kako joj je majka nekada izgledala i da je uopće imala majku.

Marija se vratila svome čekanju. Još dvadesetak puta prevrnula je pješčani sat, i još jedan dan bio je gotov. Dok je kretala kući i uzimala šalice od kave da ih stavi na radijator ispred svoje sobe, odakle će ih pokupiti dječak u crno-bijeloj konobarskoj odori, još jednom se, vjerojatno posljednji put, sjetila gošće. Nekog drugog bi zanimala ta priča, mislila je, ljudi su previše znatiželjni, pa im se zato i događa toliko nesreća u životu. Ako ne znaš ono što ne moraš znati i što ti se ne sruči na glavu, tebi i tvojima – ako ih imaš, mnoge te loše stvari naprosto zaobiđu. Zadovoljna sobom, zaključala je kancelariju i nestala.

XIV

Nakon što je luda Mande u svojim noćnim divljanjima šakom razbila debelo mliječno staklo na kuhinjskim vratima i ujutro ju je našla kako leži u lokvi krvi i izmeta, blijeda kao da je sav život iz nje već istekao, Diana je nazvala hitnu pomoć. Bilo je gotovo s lažima i obmanama, nije više od grada mogla sakrivati ono što je grad otpočetka znao, da joj je majka u devedeset sedmoj godini sasvim sišla s uma. Ali na kakav način: psovala bi i proklinjala, najgorim kletvama i na najstrašnije načine, izvrćući utrobe bližnjima i pokazujući od sebe ono što nije za pokazivanje niti kada je čovjek mlad. Skidala bi se gola, mršava kao avet, hvatala se za osušenu dojku i vikala: *oš mlijeka, kurvo lučka, oš da ti podojim kopilad?* Ili bi se hvatala za ono među nogama i puštajući mlaz govorila: *gledaj, suhopizdo, što je žensko!* Diana je od toga, i od još gorih stvari, sklanjala djecu koliko je mogla, ali od onoga što se događalo u njihovim dušama bilo joj je strašnije to da bi još netko mogao čuti ludu Mandu – kako je jedne noći Darijan prozvaao svoju nonu Reginu, pa su je tim imenom sve troje dalje zvali, valjda pokušavajući sebe uvjeriti kako ona nema veze s babom s kojom su ranije živjeli. Diana je, još prije dva

i pol mjeseca, dakle malo nakon što je ono najgore počelo, pokušavala majku smjestiti na gradsku psihijatriju, ali tamo nije bilo mjesta ni za normalne, a kamoli za luđake. Desetak kroničnih slučajeva napuštenih od obitelji zauzimali su već godinama pola odjela, dok je drugo pola otpadalo na prolupale ratne veterane te pokojeg sina i kćer iz bolje kuće, koji su već prošli deveti krug droge i nije im bilo spasa, a roditelji su ih htjeli sakriti od svijeta. Nije se moglo naći mjesta za jednu mahnitu i agresivnu staricu. Možda bi ga i bilo na drugim odjelima, Regina je ionako болоvala od stotinu bolesti, ali Diana se još i mogla pomiriti s tim da psihijatri vide u što joj se mater pretvorila, no da to vide drugi doktori nije do ovoga jutra dolazilo u obzir.

Hitna pomoć došla je sat nakon poziva. *Pa šta je ovo, živi li prasad tu?*, nije se suzdržao debeli bolničar obrijane glave. Diana je panično smišljala što bi slagala, činila je to otkako je nazvala hitnu pomoć, ali ništa što bi moglo objasniti potpuno razoren, zasran, zapišan i krvav stan nije joj padalo na pamet. Mirni i Darijanu je rekla da ostanu zatvoreni u spavaćoj sobi dok ne odvedu ludu Mandu. Bolje da ih bolničari ne vide.

Ajde baba, idemo, rekao je ćelavi i pokušao je prihvatiti ispod pazuha dok ju je njegov kolega, stariji sijedi mršavko s naočalama, htio uzeti za noge, ali se luda Mande munjevito okrenula i zubima ga zgrabila za ruku. *Za gospu blaženu*, odskočio je dva metra unatrag, *a što ti šutiš, jebemuboga, smiri je!*, zaurkao je na Dianu. Ona je stajala uza zid na kojem su se vidjeli tragovi nečisti koju je neke od proteklih noći starica razmazivala po zidovima; šutjela je i gledala u pod. *Ona nije normalna*, konačno je rekla. *Je li, a mi mislili da je tu držiš da čuva kuću i grize poštare!*, reče sijedi. Ćelavi opet krenu na ludu Mandu, ovog puta joj je zašao više iza leđa, ali ona se izvrnu

kao mačka i škljocnu zubima. Nije ovo naš poso, idemo!, reče sijedi. Ljudi, nemojte molim vas, zavapila je Diana. Sinjorina, mi smo vam od infarkta i od pneumonije, ako vam to zatreba, zovite nas, a za ovo zovite koga drugog, reče sijedi. Čelavi je stajao nad ludom Mandom i gledao je odozgo: a kako bi te puko nogom u glavu! Ona mu se bijesno kezila, sijevala rijetkim i oštrim žutim zubima i vrebala priliku da ga ščepa za muda.

Tu je Diana shvatila na koga treba igrati, odlučna da pod svaku cijenu završi ono što je konačno započela. Vodite je, molim vas!, sklopila je ruke pred čelavim. A gdje da ju vodimo ako ne znamo ni kako?... U bolnicu. Iskrvarit će... Ako nije dosad, neće ni odsad, umiješa se ponovo sijedi, idemo, Damire, dok te stara nije za guzicu ćapala, znaš da nema antitetanusa u bolnici, šalio se, sve se trudeći da Dianu pošto-poto ponizi, niko nam ovo neće vjerovat... Može li za sto maraka?, molila je čelavog. Ma ni za petsto!, sijedi joj se nadvirio preko ramena. Budite ljudi, ako boga znate!, molila je. Ajde, daće vam baba bokun piške!, najednom se i ludoj Mandi svidjela ideja da je nekamo vode. Aj, daj svakom po sto maraka, smilova se čelavi. Ja neću, boga mi velikoga!, opirao se sijedi. Hoćeš, hoćeš, Tripune, reče čelavi, a ti ovo ne gledaj!, obrati se Diani, i ščepa staricu srednjakom i palcem za vrat, ona zakrklja, boli, je li, stara, da boli?, e, budeš li grizla, drugi put te neću pustiti, reče to i uhvati je ispod pazuha. Luda Mande je, vjerojatno, bila previše iznenađena da bi brzo stigla uzvratiti, ali kako je Tripun nije prihvatio za noge, poče bijesno udarati po parketu. Drž je, Tripune!, što je Tripun i pokušavao nakon što mu je valjda bilo dosta izmotavanja, ali kako je stara opet naglo ojačala, to mu je teško polazilo za rukom i svako malo pogodila bi ga u bradu ili nos.

Gotova si, kurvo stara!, dreknu nakon što je konačno uspio ščepati njezina mršava koljena. Osjetio je čašice pod palčevima

kako stružu o vrhove istrošenih kostiju. Naježio se kao kad bi noktima zagrebao po školskoj ploči.

Dok su je nosili niz stubište, luda je Manda urlala, *ljudi, pomagajte, strijeljat će me, zaklat će me!*, i samo se vidjelo kako se pomiču poklopci na špijunkama, a susjedi vire i pamte. Diana je išla nekoliko stepenika iza njih, u kućnim papučama, sa crnom lakiranom torbicom preko ramena i dvjesto nje-mačkih maraka u znojavoj ruci.

U bolničkim kolima ćelavi je izvadio injekciju i starici koju su Diana i Tripun jedva držali na ležaju, onako kroz kućnu haljinu, sručio iglu u stražnjicu. *E, baba, saš bit mirna!* Pet minuta kasnije Regina Delavale ležala je kao mrtvo mumificirano tijelo, s blagim osmijehom na mirnome i spokojnom licu, na kojem je Diana tada posljednji put vidjela nešto od svoje majke. Dok spava, ista je kakva je bila, pomislila je, sigurna da bi radije cijeloga svog života ostala uz to usnulo tijelo brinući se o njemu nego da se još jednom, makar na pet minuta, probudi u njemu luda Mande.

Pred dolazak u bolnicu ćelavi je zabio još jednu injekciju. *Pazite, zbog ovoga što sad radim ja mogu izgubiti posao, rekao je. Na prijemnoj ćeš reći da ste ju našli u nesvijesti od iskrvarenja. Ne do ti dragi Bog da im kažeš što sam joj radio, jer ću te naći gdje god pošla i jezik ću ti iščupati, razumiješ?* Diana je klimnula glavom. *E, jesi lud, kako joj možeš vjerovat!*, uzdisao je Tripun. *A sad pare na sunce!* Diana je ćelavom pružila dvjesto maraka, on je uzeo samo jednu novčanicu. *Drugu njemu!*, načinio je pokret kažiprstom kao da ju tjera. *E, nek sam dočeko da mene ženska plaća!*, našali se Tripun pružajući dlan.

U prijemnoj ambulanti Diana je predala Regininu zdravstvenu knjižicu i mladoj doktorici, vjerojatno stažistici, krasotici krupnih crnih očiju, koja se jednako lijepo osmjeivala i zabrinjavala, prodala sve potrebne laži. *Ništa se ne brinite,*

sve će biti u redu, govorila je doktorica prelazeći joj dlanom po nadlaktici. *Brinut ću se za nju kao za svoju baku!* Diani su, bez ikakve najave, grunule suze na oči. Gorko je plakala na punim grudima nepoznate djevojke koja je u onesviještenoj ludoj Mandi vidjela svoju baku i koju je ona, Diana, prevarila kao nikoga u životu. Plakala je i nije mogla prestati, nad sobom i nad tom curom i nad onim što će se dogoditi kada se luda Mande probudi, a djevojka shvati što je užas i u što se jedna lijepa i dirljiva priča može pretvoriti. *Oprostite mi, molim vas,* grcala je, a mlada doktorica niti je znala što joj treba oprostiti, niti su je pripremali za ovakve slučajeve. Kada je počinjala raditi, sigurno su joj dali stotinu savjeta o tome kako se treba ponašati prema bolesnicima i njihovoj rodbini, kada valja lagati a kad govoriti istinu, ali nisu joj rekli kako postupiti kada imaš ženu u zagrljaju koja bi ti mogla biti majka, i čije vrele suze su nešto najčudnije mokro što si ikada osjetila na svome tijelu. Možda najsličnije parafinu što se slijevao niz svijeću jedne davne zimske noći na Koločepu, a ona ga je, vrelog, hvatala na dlan.

Dok se vraćala kući sa spiskom stvari koji joj je sastavila mlada doktorica, da ih popodne donese ludoj Mandi – pidžamu, kućni ogrtač, sapun, ukosnice i četkicu za zube – Diana je znala da neće stupiti nogom u stan, a starica će već biti budna i rasplitat će se sramno klupko, cijela bolnica saznat će istinu da Regina Delavale nije pala u komu od iskrvarenja, nego su je nečim uspavali da bi je mogli ludu doktorima podvaliti. Tako nešto nikad se nije dogodilo, barem ona nije čula da jest, pa će priča biti tim zanimljivija, bolje će se i brže širiti, sve dok ne dođe do zadnje peškaruše. A tada će započeti ispiranje usta njezinim imenom, koje će trajati godinama i zauvijek, da bi nadživilo i ludu Mandu i Dianu i postalo trajan dodatak obiteljskome prezimenu, tvrđi od gradskih zidina i jači od

moći sveca zaštitnika. Ovdje se stoljećima pamti kome je tko u familiji bio lud, prenose se sjećanja na debilnu djecu koja su umirala ne navršivši sedmu godinu, zna se čiji je brat silovao četrnaestogodišnju djevojčicu i bacio je u škrapu iznad Popova polja i kome je prababa pobjegla s Turčinom i po izmirskim sokacima spuštala gaće, i u sebe primala francuske trgovce i putopisce, pamti se svako kopile rođeno od vremena kad ovo još nije bio grad, nego gomila kamenja nadnesena nad morem, bilježe se vijesti o događajima u dalekoazijskim lukama, svaki kapavac, gonoreja, stidne uši, i nema familije koja je duže od jedne generacije u gradu, a da je ne prati barem deset sramnih priča, od kojih se braniš samo tako da u tuđemu dvoru i obiteljskome stablu uzgajaš korov i čuvaš sjećanja na tuđi gad i rugobu. Znala je da će se s tim nužno miriti, a za mirenje nije bila spremna. Hvatao ju je užas pred mišlju da mora odgovoriti istom mjerom, svakome tko joj nešto dobaci i za koga god čuje da prenosi priču i da u tome uživa. Djecu nije zatekla doma. Po navici su pobjegli van, kao što već mjesecima bježe, a i što bi radili u sobama u kojima se nema na što sjesti, niti se išta može uzeti u ruke bez straha da je opoganjeno. Stajala je nasred onoga što je nekad bila dnevna soba, nemoćna da učini bilo što. Metla ni ribaća četka ne mogu počistiti i oprati ono za što ne bi bio dostatan ni kamion gradske čistoće, skupa s deratizacijskom ekipom: prljavštinu koja se da počistiti samo ako je tuđa. Najbolje bi bilo zaključati i zapečatiti ovo strašno mjesto, nikad se ovamo ne vratiti i nikoga ne pustiti unutra. Luda Mande uspjela je uništiti sve što se u kući moglo smatrati uspomenom i za čime ljudi žale kada im spaljuju dom. Diani ovaj stan više nije značio nešto njezino, samo mjesto na kojem provodi noć.

Bila je odlučna ni po koju cijenu ne dozvoliti da joj vrate ludu Mandu. Borit će se kao lavica, prelazit će preko mrtvih

glava, izložiti sebe i sve svoje, ali neće je primiti nazad makar morala skupa s Mirnom i Darijanom bježati iz grada i negdje drugdje živjeti kao podstanar i čistiti tuđa stubišta. Već je to radila i zna da se može preživjeti i tako, a i djeca su velika, pa neka se snalaze sama. Sve je bolje od toga da se luda vrati i da počne ispočetka. Ali bez nade da će je se žive ikada riješiti. Našla je neku staru pidžamu, uzela Mirnin ružičasti kimono koji je dvije godine ranije dobila od onog Šveđanina i nikad ga nije ogrnula, niti ga je voljela vidjeti, sitnice je pokupila u nesecer za plažu i sve to potrpala u najlonsku vrećicu. Zнала je da ludoj Mandi ništa od toga u bolnici neće trebati, ali nije važno; činila je Diana to zbog sebe, ne bi li liječnike uvjerila da nije čudovište i da se brine za svoju majku.

Izašla je iz kuće, iako je bilo rano za bolnicu. Htjela je da prođe bar nekoliko sati, da se malo naviknu na ludu Mandu, da ih ispsuje i izgrize, možda da negdje pronađu luđačku košulju, jer ako prerano stigne, moglo bi se dogoditi da im moradne nešto objašnjavati ili da, nedajbože, zatekne staricu kako još uvijek spava. Zato je polako, nogu pred nogu i obilaznim putovima, krenula prema bolnici. Računala je da će joj tako trebati najmanje četrdeset pet minuta. Zastajala je pred svakim izlogom, gledala šarene ljetne haljine, ulazila u dućane s loncima i tanjurima, u kući više nisu imali nijedan, smiješila se prodavačicama i stalno imala dojam da to čini posljednji put, jer će se uskoro raširiti glas o ludoj Mandi i više nitko Dianu neće gledati tako kako je one sad gledaju. *Gospođa, pogledajte ove, pravi kraljevski pjati, biće da je miss Simpson iz njih jela!*, rekla je mala trbušasta trgovkinja s naboranim licem cirkuskoga patuljka. Djelovala je kao da je pročitala baš svaki ljubavni roman koji je ikada objavljen i da u njoj žive sve priče u kojima je svaki nesretan završetak imao

svoj veliki smisao. Evo nekoga koga neće zanimati ludilo Reginine Delavale, pomisli Diana i osjeti onu bliskost s patuljčicom zbog koje bi joj trebala reći nešto lijepo i nezaboravno. *Kupala se u Trstenu, potpuno gola, ona i Edward. Moj dundo ju je svojim očima vidio. Bio je dijete.* Patuljčica je bila iznenađena, čak se na trenutak učinilo da misli da je žena zafrkava. *Mislite na miss Simpson, koja nije mogla biti kraljica, pa onda ni on više nije htio biti kralj?* Diana se nasmiija, skoro bi pogladila patuljčicu po glavi, samo kad ne bi bilo onih koji to gledaju. Tako je slatko širila svoje male oči, uokvirene mrežom dubokih indijanskih bora. *Da, ona, niste znali da su jednoga ljeta, moglo je to biti trideset šeste, bili kod nas, tajno, i kupali su se kao nudisti?... Goli!,* patuljčica zaprepašteno sklopi ruke. *Da, da,* potvrđivala je Diana, kao da se radi o zajedničkim rođacima.

Izašla je iz dućana sretna što je nekome uljepšala život. Malena prodavačica kuhinjskoga porculana sada ima nešto čime će se mjesecima baviti. Ići će u Trsteno, skakutati po stijenama pokraj mora i dodirivati kamenje, u nadi da su taj isti oblutak, tu istu stijenu i fosil račića dotakli prsti Wallis Simpson dok se gola naginjala da poljubi Edwarda, a na glatkoj bijeloj stražnjici vidjeli su joj se crveni tragovi borovih iglica, školjki i oštrog kamenja. Što si manje ljubavi imala u životu, mislila je Diana, to se na tebe bolje primaju takve priče. Kao da je grad, svi osim patuljčice s pjatima miss Simpson, tri četvrtine života proveo u zaljubljenosti, pa je u ovoj četvrtini postao sasvim neosjetljiv na druge.

Svoj put do bolnice uspjela je rastegnuti na dva sata. Na ulazu je duboko udahnula, kao da će zaroniti u lovu na strašnu murinu, i krenula čvrsto. Ako se patuljčica može nositi sa sobom cijeloga života, može i ona izgurati ovo malo, hrabrila se, ali nakon pet marševskih koraka već ju je zaustavio portir. *Kuda ti, dreknuo je iz svoje kabine. Tražim Reginu*

Delavale, nije htjela reći – majku, ako se već pročulo. Ama da tražiš mog ćaću, nećeš proći! Pogleda ga iznenađeno, možda je epidemija gripe, pa ne puštaju nikoga bolesnicima, možda je nešto drugo u pitanju...

Šta zijevaš u mene! Ne ulazi se u bolnicu tek tako! Da u bolnicu! Ne ulazi se tako ni u krčmu. Prvo se kaže dobar dan, pa ja sam ta i ta, izvolite moju osobnu iskaznicu, došla sam tim i tim poslom, a onda ja ocijenim mogu li te pustiti. Pa majka mu stara, mora postojati neki red, dok je govorio, klanjao se čas na jednu, čas na drugu stranu, kao da se obraća nevidljivoj publici ili drži javno predavanje o tome kakva su prava i obaveze nekoga tko se nađe ispred portira. Zar nije vrijeme posjeta?, upita ona. E, pa nije, odvrati on, potvrđujući da je i samo takvo pitanje uvredljivo po njegov položaj. A kada su posjete?... Odgovor moš dobit na informacijama, nastojao je zvučati jako službeno. Gdje su informacije? Portir pokaza prstom iza svojih leđa. Ali i do tamo moš doć samo ako te ja pustim!... Pa hoćete li me pustiti?... Hoćemo ako budeš pristojna, pa fino zamoliš... Oprostite, što je vama?, prezrivo ga je gledala. Već joj je počelo bivati svejedno hoće li ući. Ako je ne pusti, na neki način će biti bolje za sve. I za Dianu, jer će do sutra odgoditi susret s ludom Mandom, i za doktore, jer će do sutra već smisliti što da čine s ludom staricom.

Aj, prolazi!, mahnuo je rukom poput policajca koji propušta neispravan kamion. Kako mi se to obraćate?, pobjesnila je. A kako to, moliću fino?, izmotavao se. Nisam ja s tobom ovce čuvala da mi govoriš ti, prostačino jedna!... Molim, štastorekla?... To što si čuo, seljačino jedna, i onaj ko te u grad pustio takvog!... Slušaj, mogu se ja i predomisлити, pokušavao je zaprijetiti. Umjesto da ga navede da je ne pusti, postigla je da se portir povukao i uplašio. Ali takav mi je posao, rekao je za njom, kao da se ispričava.

Nije znala gdje da traži ludu Mandu, išla je od odjela do odjela, kroz bolničke hodnike koji su čas bili poput katakombi, pa se morala saginjati da prođe kroz niski ulaz radiologije čiji su zidovi bili obloženi čelikom i nalikovali podmorici, čas su se hodnici pretvarali u labirinte koji su vodili u krug, mimo staklenih zidova iza kojih su starci razrogačenih očiju umirali s kanilama u grlu. Činilo joj se kao da je ušla u drugi svijet ili barem u drugu državu, gdje postoje drukčiji običaji i pravila nego vani, i iz kojega je živome jednako teško izaći kako je teško bilo u njega ući. Oblio ju je hladan znoj, srce joj lupalo kao ludo i bila je sasvim sigurna da će je zarobiti prva kardiološka patrola, i pod optužbom za težak infarkt strpati u zelenu pidžamu sa žigom bolnice.

Nakon dobrih dvadeset minuta hoda slučajno je nabasala na odjel hitnih intervencija i na onu istu mladu doktoricu. *Kako je?*, upita za ludu Mandu, prije nego što je djevojka išta stigla reći. *Ne znam što da vam kažem... Iskvarila je?... Ne, ali... Recite mi što se dogodilo!* Diana se trudila izgledati što brižnije, upadala je doktorici u riječ i unosila joj se u lice, u strahu od njezina napada. *Izgleda da je moždani udar, prebačena je na neurološki odjel... Nije pri svijesti?... Pri svijesti je, ako se to tako može reći, ali nije pri sebi... Kako to mislite?... Ne znam kako bih vam objasnila. Ne zna za sebe. Morali su je vezati.* Diana opet počela plakati. Naprosto nije znala što bi drugo. Plakala je od straha i uzbuđenja, ili od sreće, jer se činilo kako je prevara uspjela. *Možete razgovarati s primarijusom Onofrijem, on će vam više toga reći,* rekla je djevojka. Nije se držala onako prisno kao jutros, iako je žalila Dianu, ali uz neki daleki osjećaj gađenja, što je svakako bilo puno bolje od Dianinih očekivanja.

Uvela ju je u minijaturnu kancelariju, gdje je iza prevelikog pisaćeg stola sjedio golemi sijedi muškarac, velikog nosa i isturene donje vilice, nalik na džinovskoga albino-buldogu,

pokazala joj je stolicu i brzo izašla van. Diana je sjela, prije nego što je primarijus išta rekao. Nije ju ni pozdravio, niti se pomjerio iz svoga crnog naslonjača presvučenog ispucalim skajem. Ne može se ni dignuti. Tko zna kako se uopće izvuče van i kako opet sjedne, prvo je pomislila, jer se zbilja činilo da nema načina kako bi se i najmršaviji čovjek, a ovaj je bio jako debeo, provukao između zida i stola, do naslonjača.

Eto, rekla je, više da odvrati njegov pogled, nego da prekine šutnju. *Vi ste dakle gospođa Delavale*, rekao je onim dubokim i gromkim glasom koji se i u šapatu čuje s brda na brdo. *Nisam, zapravo jesam, rođeno Delavale*, spetljala se Diana. *Ako je ono na što sumnjamo, onda dobro, ali ako nije, mi vašu gospođu majku nećemo moći zadržati u bolnici. U slučaju moždanoga inzulta, ovo stanje neće trajati dugo i ona će otići. Ali ako je nešto drugo u pitanju, a vi ste tu da mi kažete, da jest ili da nije, tada nam je niste morali dovoditi zbog rasječenog zapešća. Dakle, pitam vas: kako se vaša gospođa majka ponašala ovih dana?*

Gledao je kao netko tko je u stanju prozreti svaku laž. Nije znala što da mu odgovori ili kako da dobije na vremenu. Što se s njom *dogada?*, upita treperavo. On ju pogleda uvjeren da laže, ili barem, pun iskustva s lažljivim pacijentima i njihovom rodbinom, odšuti nekoliko sekundi ne bi li se slomila, pa reče: *Ništa naročito, samo sam morao evakuirati pola odjela, uključujući sve sestre. Znaite, kod nas po tradiciji, koju ni komunisti nisu dirali, rade sestre milosrdnice, pobožne redovnice, čija je žrtva za bolesnike i sve koji pate zbilja bezmjerna. Morao sam ih skloniti s odjela dok god je vaša gospođa majka tu. Ono što ona radi i govori nije za ljudske uši i oči. Vi o tome ništa ne znate, je li tako? Ako jest tako, tada imamo posla s moždanim udarom, ali vrlo neobičnim, kakvoga u ovoj bolnici nije bilo u posljednjih trideset pet godina. Toliko ja, naime, pamtim! Inače takvi slučajevi postoje samo u knjigama. A u knjigama, znate, svašta piše, pa ja nisam sklon vjerovati*

u svaku bizarnost. Dakle, iskreno govoreći i među nama rečeno, ja vjerujem da je vaša gospođa majka u stanju kronične manijakalne psihoze, ili kako to već psihijatri zovu, i mislim da je sramotno što ste je nama doveli! Naravno, ja to ne mogu dokazati, a i kada bih mogao, ne bi vas gonili niti po jednom zakonu. Ali velim vam, gospođo, to nije pošteno, nije moralno, nije ljudski, ni prema nama koji ovdje radimo, ni prema bolesnicima koji leže na ovom odjelu i koji zbog vaše gospođe majke danas nisu imali adekvatnu njegu. A pitam se i na koji ste je način uspavali, što ste joj to dali prije nego što ste pozvali hitnu pomoć. Naime, tu bi se već moglo razgovarati o ozbiljnim posljedicama po vas. Kada ste ju našopali sedativima, vi ste svoju gospođu majku doveli u stanje smrtne opasnosti. Mala je razlika između doze koja će staricu od devedeset sedam godina baciti u duboki san i doze koja je za nju letalna. Pogotovu kada se takvim stvarima služe diletanti. A vi ste, gospođo Delavale, ili kako se već zovete, diletant, zar ne? No, nemojte misliti da ćete se tek tako izvući. Ja sam spreman svjedočiti da ste pokušali ubiti svoju gospođu majku. Naravno, u slučaju da su moje pretpostavke točne, a sve mi nešto govori da jesu, i u slučaju da vaša gospođa majka nije doživjela krajnje bizaran moždani inzult, a duboko sam uvjeren da nije i da nas na taj štos nećete uhvatiti. Takav inzult bio bi veće čudo od pojave morske medvjedice u gruškoj luci. Stoga je sad posljednji čas da priznate i da mi kažete što se zapravo dogodilo!

Kada je završio, kucnuo je kemijskom olovkom o stol, kao da u ruci drži sudački čekić, a Diana se po tko zna koji put danas osjetila osramoćenom. Svima je, eto, bilo naročito stalo da je ponize i nogom gurnu niza stranu.

Mislite da ću sad kleknuti i moliti vas, to mislite?, gledala ga je kao vučica koja se upravo sprema skočiti na svoj tusti i ne-moćni plijen, zarobljen između zida i crnog pisaćeg stola. Primarijus Onofri nije, međutim, ustuknuo. U njemu se tog časa rojila sva ona mržnja koja se nakupila od dana kada je